

SOPRONI KÖNYVESPOLC

DOMINKOVITS PÉTER

Géza Pálffy: Die Krönungsfahnen in der Esterházy Schatzkammer auf Burg Forchtenstein. Die Geschichte der Krönungsfahnen der Länder der Stephanskronen vom Spätmittelalter bis Anfang des 20. Jahrhunderts. Eisenstadt, 2018. (Mitteilungen aus der Sammlung Privatstiftung Esterhazy, Band 10.) 226 p.

A BTK TTI tudományos tanácsadója, Pálffy Géza 2012 júliusától 2017 júliusáig kiemelt kutatási célfeladatot kapott, ez a magyar koronázási jelvények újabb kori történetjének feldolgozása, a Lendület Szent Korona kutatócsoport vezetőjeként. A fenti intenzív szakmai periódus, a Lendület csoport első fázisának eredményei metrikusan az alábbiakban írhatók le: 13 nyelven 21 saját kiadvány, több mint 300 közlemény és tanulmány látott napvilágot, valamint 200 előadás hangzott el Cambridge-től Kolozsvárig. A projektet nagyszerű kiállítások kísérték. A kutatás eredményeit legszélesebb körben a FilmEver Stúdió gondozásában elkészült 65 perces ismeretterjesztő film tárta a nagyközönség elé. A sikerektől kísért, igen intenzív munkával végzett nemzetközi szintű projektet az elért eredményekre tekintettel 2016. július 1-ével Lovász László, az MTA elnöke meghosszabbította és az interdiszciplináris kutatócsoportot határozatlan időre véglegesítette. A most bemutatásra kerülő reprezentatív kiadvány már e folytatás jegyében látott napvilágot.

Más aspektusból nézve, a Szerző konkrét témaválasztása: az ismertetésre kerülő kötet, egy hazánkban kevesek által művelt történelmi segédtudomány, a vexillológia, avagy a zászlók történetjével, szimbolikájával foglalkozó segédtudomány egyik legújabb eredménye. A reprezentatív megjelenésű kiadvány alcíme (A Szent Korona országainak koronázási zászlói a késő középkortól a 20. század kezdetéig) szervesen kiegészíti a főcímet. A *Soproni Szemle* olvasói számára nem kell bemutatni a hg. Esterházy család szerepét, jelentőségét egykori megyénk, tágabb térségünk történetében. Elég, ha arra utalunk, hogy a megyében birtokot szerző Esterházy Miklóst követően fia, Esterházy Pál a 17. század második felére Sopron vármegye legnagyobb birtokosa lett, egyben országos tisztségei mellett, melyek között a legfőbb rendi méltóságot, a nádori hivatalát is betölthette, a törvényhatóság főispáni hivatalát is az előző hivattal jelentős részben egyidőben ő viselte. Személyében tehát egyesült az ország legmagasabb rendi méltósága a legmagasabb vármegyei hivattal. A család történetében ő az a személy, aki a magyar méltóságrendben

akkor meg nem honosodott birodalmi hercegi címet kapta. Hatalmát és hatalmi reprezentációját tökéletesen szimbolizálja az a momentum, hogy már az ország első számú rendi méltóságaként (nádorként) családi címerét a 16. századi vármegyecímerrel egyesítette.

Az Esterházy család kora újkori történetének kutatása már az 1990-es évtizedben nagyon szoros szakmai kapcsolatot alakított ki osztrák és magyar történészek, művészettörténészek között. Ennek a határokon átnyúló kezdeményezésnek a jelzett évtizedben két nagyszabású kiállítás és az azokhoz osztrák és magyar szakemberek által elkészített, nemzetközi mércével mérve is nívós katalógusok állítanak emléket. (*Bollwerk Forchtenstein*, Eisenstadt, 1993 és *Die Fürsten Esterházy. Diplomaten, Magnaten & Mäzene*. Eisenstadt, 1995.) Miképpen e rövid szemlézésből is jól látható, a burgenlandi történetírás 1993-tól fokozottan fókuszált az Esterházy családhoz fűződő kutatásokra. A főrendi család történelmi múltja és szerepe iránti folyamatos érdeklődést kitűnően illusztrálja, hogy 2005-ben egy önálló birtoklástörténeti munka látott napvilágot a mágnás család Nyugat-Magyarországon 13 uradalmat felölelő birtokkomplexumának kialakulásáról, az egyes uradalmak területi változásairól. A sűrű adatolást mintaszerű térképmelléklet kíséri.¹

A most ismertetésre kerülő, gazdagon illusztrált kötetben (73 db színes tábla) Pálffy Géza először a késő középkori Magyar Királyságot jellemzi. Ezt az összetett államalakulatot egy területileg a mai Németországnak megfelelő európai középhatalomként mutatja be, amelynek trónjáért a különböző európai uralkodócsaládok vetélkedtek (Anjouk, Luxemburgok, Habsburgok, Jagellók). Térségi szerepét, súlyát csak hangsúlyozta, hogy ez az állam a kora középkortól a modern korig perszónálunióban állt az évszázadok során változó államneveket viselő horvát állammal, miképpen ezen összetett állam uralkodói a közép-európai térség más államaival is perszónálunióban állhattak, illetve uralkodói címére igényt tarthattak (pl. Csehország, Lengyelország).

Bár már a késő középkori uralkodók időszakából ismertek az uralkodói reprezentációt kifejező ún. *Wappenturmok* és *Wappenwandok*, az országcímereket ábrázoló zászlók a 15. század végén jelentek meg (pl. Hunyadi Mátyás székesfehérvári, a Habsburg uralkodók bécsi és prágai gyászszerzetartásain). A legkorábbi magyar koronázási zászló 1490. szeptember közepéről, II. Jagelló Ulászló székesfehérvári koronázásáról ismert. Ekkor még csak egy zászlót, a Magyar Királyság ország zászlaját vitték. Ugyanakkor a reprezentációs szokás gyors terjedését és kibontakozását kitűnően érzékelteti az, hogy Ulászló fia, a mohácsi síkon elhunyt II. Lajos (1516–1526) 1508. évi koronázásán már hét zászlót vittek. I. Ferdinánd 1527. november 3-i székesfehérvári koronázásán öt magyar főnemes öt ország zászlaját vitte (Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Ausztria). A magyar királyi titulátúra tíz királysága elsőként I. Rudolf 1572. szeptember 25-én, Székesfehérvár oszmánok általi elfoglalását követően az ország új fővárosában, Pozsonyban

---

¹ *Felix Tobler: Die Fürst Esterházy'schen Herrschaften des burgenländisch-westungarischen Raumes und ihre Zugehörungen vom 17. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts*. Eisenstadt, 2005. Tobler kutatási területének súlypontja az Esterházy család, ld. pl.: *Uő: Finanzverwaltung und Finanzen des hochfürstlich Esterházy'schen Majorates (1762–1813)* In: *Burgenländische Heimatblätter* 70. (2008) 2., 88–117.

megtartott koronázásán jelent meg. Az uralkodói reprezentáció fejlődésében olyan humanista műveltségű, udvarhű főpapok játszottak jelentős szerepet, mint Oláh Miklós és Verancsics Antal esztergomi érsekek.

Mint hogy a királykoronázás a Magyar Királyság legfontosabb reprezentációs eseménye volt, a zászlót hordozó magyar rendek képviselői ezt a szerepet saját hatalmuk szimbolizálására, egyéni és családi karrierjük építésére, kibontakoztatására is felhasználták. Bár a koronázási zászlót vivők névsora nem nyújt hű tükörképet a magyar arisztokráciáról, az egykorú főnemesi elittről mégis sokat elárul az, hogy 1563 és 1712 közötti kilenc királykoronázáson a 87 zászlóvivő közül kilenc az Esterházy, hét a Forgách, öt a Nádasdy, négy-négy az Erdődy és Pálffy főnemesi családok tagjai sorából került ki. Így joggal kijelenthető: a zászlóvitel a legbefolyásosabb arisztokrata családok fiai pályakezdésének fontos állomása lehetett. Esterházy Miklós nem csak maga vitte a koronázási zászlót, de tökéletesen felismerte e reprezentáció jelentőségét, mind az egyéni, mind a családi rang és presztízs emelésében. 1625-ben III. Ferdinánd soproni koronázásán nádorként már két testvérét juttatta be a zászlóvivők közé. Míg Dániel Szerbia, Pál Kumánia (Kunország) zászlaját vitte. E területen hasonlóképpen jól képviselte familiája érdekeit utóbb Esterházy Pál nádor is.

Az Esterházy kincstár őrzi a legrégebb, 1618. évi magyar koronázási zászlót, amelyet a későbbi nádor, Esterházy Miklós 1618. július 1-én II. Ferdinánd pozsonyi koronázásán vitt. Ezen ünnepi aktust követően az ifjú Esterházyt elsőként ütötték aransarkantyús lovaggá, másnap pedig magyar királyi udvarmesterként országos főméltóság lett. Így a zászlóvitel napja és cselekménye a család történetében szimbolikusan az arisztokráciába emelkedéssel fonódott össze. E reprezentációs esemény tudatos felhasználását mutatja Esterházy Pál esete, ugyanis ő III. Károly 1712. májusi pozsonyi koronázására a kiterjedt család különböző ágaiból három fiút juttatott a zászlóvivők sorába. Az Esterházy kincstár közép-európai jelentőségét emeli ki az a tény is, hogy a koronázási zászlók sorában található még Horvátország legelső koronázási zászlaja, amelyet 1647. június 16-án IV. Ferdinánd koronázásán Esterházy László vihetett. Sőt 1655 kora nyarán I. Lipót pozsonyi koronázásáról Szerbia zászlaja is a családi gyűjtemény kincse lett: de e zászló Fraknóba kerülése már az ifjú Esterházy Pál érdeme volt. Azon emlékállító tevékenységéhez fűződik, amelynek során apja gyűjteményét egyfajta *Kunst- und Wunderkammerré* fejlesztette tovább, azaz része lett a családi emlékezet és kultusz kiépítésének.

A reprezentatív kötetet végigolvasva teljesen egyetérthetünk a *Florian T. Bayer* gyűjteményvezető előszavában megfogalmazott gondolattal: az Esterházy gyűjtemények közép-európai jelentőséggel rendelkeznek a múlt, a jelen és a jövő kutatói számára. Örömteli, hogy ennek értékét egy magyar kutató hatnyelvű könyve – hiszen a német főszöveg mellett részletes angol, magyar, horvát, szerb és szlovák összefoglalót is olvashatunk – erősíthette és gazdagíthatta számos közép-európai ország historiográfiája számára.